Οδηγός Σχεδιασμού Διδασκαλίας

Βαθμίδα Εκπαίδευσης	Δημοτικό
Γνωστικό Αντικείμενο	Γλώσσα
Ισχύον ΠΣ / Τάξη	Δ΄Τάξη
Ισχύον ΠΣ / Κεφάλαιο (σχ. βιβλίου) /Παράγραφος (σχ. βιβλίου)	ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ σελ.32-33 /Βιβλίο Δασκάλου σελ. 42, Βιβλίο Μαθητή Β΄τεύχος, Ενότητα 10, Υποενότητα 1, κυριολεξία- μεταφορά, σελ. 83, Τετράδιο Εργασιών Ενότητα 10, Υποενότητα 1, κυριολεξία-μεταφορά, σελ. 21
Νέο ΠΣ / Τάξη	Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Μάθημα της Γλώσσας Δ΄τάξη
Νέο ΠΣ / Θεματικό Πεδίο / Θεματική Ενότητα	Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Μάθημα της Γλώσσας Δ΄τάξη/Θεματικό Πεδίο: 4. Λεξιλόγιο/Θεματική Ενότητα: 4.2 Σημασιολογικές σχέσεις, σελ. 85
Διάρκεια	1 διδακτική ώρα

Εισαγωγικά

Ο ενιαίος χαρακτήρας του γλωσσικού φαινομένου οδηγεί στην αντιμετώπιση της γλωσσικής διδασκαλίας ως διαδικασίας πολυδιάστατης και όχι γραμμικής, υιοθετώντας την *αρχή της ολιστικής αντιμετώπισης της γλώσσας*, σύμφωνα με την οποία το διδασκόμενο κάθε φορά φαινόμενο δεν προστίθεται ως μεμονωμένο στοιχείο, αλλά συνδέεται οργανικά τόσο με τα υπόλοιπα φαινόμενα της γλώσσας όσο και με διάφορους εξωγλωσσικούς παράγοντες, που συνιστούν το επικοινωνιακό περιβάλλον. Σύμφωνα με τη θεωρία κατάκτησης της γλώσσας, κάθε νέο στοιχείο δεν εισέρχεται με τη μορφή αυτόνομης γνώσης αλλά, ανάλογα με την ιδιαίτερη φύση του, διαχέεται σε ευρύτερα τμήματα του γλωσσικού συστήματος και επηρεάζει περισσότερο ή λιγότερο μια σειρά συγγενικών και γειτονικών φαινομένων, οδηγώντας σε βελτίωση της γλωσσικής συμπεριφοράς ως συνολικής ικανότητας (ΝΠΣ, Οδηγός Εκπαιδευτικού).

Η οργάνωση του περιεχομένου της γλώσσας γύρω από τους πέντε κεντρικούς άξονες, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως Θεματικά Πεδία (ΘΠ) που υποδιαιρούνται σε θεματικές ενότητες: **Θεματικό Πεδίο 1** Προσληπτικές και παραγωγικές δεξιότητες, **Θεματικό Πεδίο 2** Κειμενικοί τύποι – Πολυτροπικότητα, **Θεματικό Πεδίο 3** Γραμματική περιγραφή, **Θεματικό Πεδίο 4** Λεξιλόγιο**, Θεματικό Πεδίο 5** Ανάγνωση βιβλίων/εκτεταμένων κειμένων γίνεται τόσο για λόγους μεθοδολογικούς, δηλαδή αναλυτικής εξέτασης των γλωσσικών υποσυστημάτων, όσο και για λόγους διδακτικής αποτελεσματικότητας, καθώς παρέχει τη δυνατότητα εστίασης κάθε φορά σε διαφορετικές πλευρές του φαινομένου, ανάλογα με τους διδακτικούς στόχους που τίθενται (ΝΠΣ, Οδηγός Εκπαιδευτικού).

Στο συγκεκριμένο διδακτικό σχεδιασμό θα αξιοποιηθεί το **Θεματικό Πεδίο 4** που αφορά το **Λεξιλόγιο** και συγκεκριμένα η θεματική ενότητα που αφορά τις σημασιολογικές σχέσεις.

Στον παραδειγματικό άξονα της γλώσσας, οι λέξεις ως σημασίες συσχετίζονται με ποικίλους τρόπους, οι οποίοι γενικά καλούνται σημασιολογικές σχέσεις. Η ένταξη μιας λέξης στα διάφορα λεξικά πεδία του παραδειγματικού άξονα δεν της δίνει την οριστική σημασία αλλά

της παρέχει ένα πολύ γενικό σημασιολογικό περιεχόμενο. Την τελική τους σημασία οι λέξεις την αποκτούν σε επίπεδο γλωσσικής χρήσης, δηλαδή στη συνταγματική διάσταση της γλώσσας, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού τους με άλλες λέξεις σε ποικίλα γλωσσικά περιβάλλοντα (ΝΠΣ, Λεξιλόγιο).

Η συμμετοχή των λέξεων σε ομάδες ισχυροποιεί τις διαδικασίες του συνειρμού και συμβάλλει στην ταχύτερη ανεύρεση και αποτελεσματικότερη ανάκλησή τους. Επισημαίνεται ότι οι λέξεις διαθέτουν στην παραδειγματική διάσταση ένα πρώτο σημασιολογικό περιεχόμενο, ωστόσο η τελική τους σημασία προκύπτει ως αποτέλεσμα του συνδυασμού τόσο των παραδειγματικών όσο και των συνταγματικών σχέσεων που αναπτύσσουν σε επίπεδο χρήσης. Οι λέξεις όταν συνδυαστούν με άλλες και λειτουργήσουν σε δεδομένο περιβάλλον (γλωσσικό και εξωγλωσσικό) αποκτούν συγκεκριμένο σημασιολογικό περιεχόμενο, ιδιαίτερη νοηματική απόχρωση και επικοινωνιακή ταυτότητα. Οι συνδυασμοί αυτοί, που καλούνται συνάψεις λέξεων, δε συνιστούν πάντοτε αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής, αλλά διακρίνονται από συμβατικούς περιορισμούς…Για την ανάδειξη των σημασιολογικών σχέσεων, καθώς και για κάθε διάσταση της λεξιλογικής γνώσης, πολύ σημαντική είναι η εκπαίδευση των μαθητών/-τριών στη δημιουργική αξιοποίηση των Λεξικών, έντυπων ή ψηφιακών, και για τον λόγο αυτό προβλέπονται στοχευμένες εφαρμογές (ΝΠΣ, Οδηγός Εκπαιδευτικού).

Στον συγκεκριμένο διδακτικό σχεδιασμό στο θεματικό πεδίο του Λεξιλογίου θα αξιοποιηθεί η σημασιολογική σχέση που αναπτύσσεται στα σχήματα λόγου της μεταφοράς και της κυριολεξίας.

Η μεταφορά είναι το σχήμα λόγου κατά το οποίο οι λέξεις χρησιμοποιούνται στον λόγο με διαφορετική σημασία από την αρχική, αναφερόμενη και ως κυριολεκτική. Η λέξη με την κυριολεκτική (δηλωτική, αναφορική) σημασία της έχει συνήθως λεκτική και γλωσσική ομοιότητα με τη μεταφορική (συνυποδηλωτική, ποιητική), αλλά η χρήση της μεταφορικά δηλώνει μια νέα σημασία και σχέση, π.χ. Ο Γιάννης σήκωσε όσα αντικείμενα ήταν πεσμένα στο πάτωμα. - Η αθλήτρια με τη σπουδαία νίκη σήκωσε την Ελλάδα στους ώμους της (ΝΠΣ, Λεξιλόγιο).

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)
Νέου Προγράμματος Σπουδών (ΝΠΣ)

Οι μαθητές/τριες αναμένεται:

Να εντοπίζουν φράσεις με μεταφορική σημασία στο κείμενο της διδακτικής ενότητας (ΝΠΣ, Γλώσσα Γ΄τάξης, Λεξιλόγιο, σελ.65-66).

Να σχολιάζουν τις λέξεις που είναι φορείς της μεταφοράς και να συνδέουν με το στοιχείο που συμβάλλει στη δημιουργία της (ΝΠΣ, Γλώσσα Γ΄τάξης, Λεξιλόγιο, σελ. 65-66).

Να αναζητούν περιστάσεις επικοινωνίας στις οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι μεταφορικές φράσεις (ΝΠΣ, Γλώσσα Γ΄τάξης, Λεξιλόγιο, σελ.65-66)

Να εισάγουν νέο λεξιλόγιο και να γίνεται σύνδεσή του με το ύφος και με την περίσταση επικοινωνίας (ΝΠΣ, Γλώσσα Δ΄τάξης, Λεξιλόγιο, σελ. 85)
https://www.iep.edu.gr/nea-programmata-spoudon

Να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά σχέσεις: μεταφοράς- κυριολεξίας κατά περίπτωση για το βασικό λεξιλόγιο κάθε ενότητας, λαμβάνοντας υπόψη την περίσταση επικοινωνίας (ΝΠΣ, Γλώσσα Δ΄τάξης, Λεξιλόγιο, σελ. 85)
https://www.iep.edu.gr/nea-programmata-spoudon

Προτάσεις – Ενδεικτικές Δραστηριότητες του εμπλουτισμένου ΝΠΣ & του Οδηγού Εκπαιδευτικού
Εγχειρίδιο ΓΛΩΣΣΑ Δ' ΤΑΞΗ

Με βάση τη θεματική ενότητα γίνεται δημιουργία corpus πολλαπλών τύπων ασκήσεων (αντιστοίχισης, αντικατάστασης, επιλογής σωστής απάντησης για…. μεταφορές, κυριολεξίες κ.ά. με την αξιοποίηση λειτουργιών της e-me content).

ΝΠΣ, Γλώσσα Δ΄τάξης, Λεξιλόγιο, σελ. 85
https://www.iep.edu.gr/nea-programmata-spoudon

Διαθέσιμοι εκπαιδευτικοί πόροι από το πολλαπλό βιβλίο (ΨΜΑ, δραστηριότητες, κ.ά.):

1η Δραστηριότητα από Εκδόσεις Alearning.gr, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, Β΄ τεύχος, σελ. 27

Ατομική εργασία
Στο παρακάτω κείμενο να εντοπίσεις τις μεταφορές και να τις υπογραμμίσεις.
Τετάρτη απομεσήμερο βρισκόμουν στην Πόλη, όταν άνοιξε μπροστά μου η σιδερόπορτα του αυλόγυρου της Αγιάς Σοφιάς. [...] Έτυχε σε άλλα ταξίδια μου να σταθώ μπροστά σε μνημεία φημισμένα. [...] Μα πουθενά αλλού δεν ένιωσα έτσι άξαφνα να λιώνουν τα σύννεφα σε φως, σ' ένα φως μαλακό, όχι νικηφόρο, φανταχτερό, πολυθόρυβο, σ' ένα φως που σε τύλιγε και σ' ανέβαζε και σ' ανέβαζε για να σε στήσει μπροστά στην απεριόριστη μακροθυμία του μεγάλου Θεού.

(διασκευή αποσπάσματος) Ι.Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

2η Δραστηριότητα από Εκδόσεις Νήσος, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Β΄ τεύχος, σελ. 60, 61

Ομαδική ή ατομική εργασία

Διαβάζουμε τις παρακάτω προτάσεις και διακρίνουμε, πότε έχουμε μεταφορά και πότε κυριολεξία. Εξηγούμε, κάθε φορά, τη σημασία της μεταφοράς.

3η Δραστηριότητα από Εκδόσεις Νήσος, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Β΄ τεύχος, σελ. 61, 62

Ομαδική ή ατομική εργασία

Αντιστοιχίζουμε τις μεταφορές της πρώτης στήλης με τις κυριολεξίες της δεύτερης στήλης.
Χρήση ψηφιακού μαθησιακού αντικειμένου μέσω qr code

4η Δραστηριότητα από Εκδ. Alearning.gr, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Α΄ τεύχος, σελ. 63

Ατομική εργασία - χαμηλής δυσκολίας

Αφού διαβάσεις κάθε πρόταση, κύκλωσε αν είναι κυριολεξία ή μεταφορά.
Χρήση ψηφιακού μαθησιακού αντικειμένου μέσω qr code

5η Δραστηριότητα από Εκδόσεις Νήσος, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Β΄ τεύχος, σελ. 63.

Ομαδική εργασία

Διαβάζουμε το παρακάτω απόσπασμα και συζητάμε τους προβληματισμούς που ακολουθούν.
Τα τράβηξαν παράμερα α`ένα ήσυχο μέρος, ενώ την ίδια στιγμή φούντωσε ο καβγάς.

6η Δραστηριότητα από Εκδ. A learning. gr, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Α΄ τεύχος, σελ. 64

Ατομική εργασία - διαβαθμισμένης δυσκολίας
Για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις, γράψε μία πρόταση που να δηλώνει την κυριολεκτική της σημασία και μία δεύτερη πρόταση που η λέξη να χρησιμοποιείται μεταφορικά.
Χρήση ψηφιακού μαθησιακού αντικειμένου μέσω qr code

7η Δραστηριότητα από Εκδόσεις ΕΚΠΑ, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, Γ΄ τεύχος, σελ. 29

Ομαδική εργασία
Εξηγούμε, τη σημασία των στίχων του Ελύτη.
«Θεέ μου, τι μπλε ξοδεύεις για να μη σε βλέπουμε!», Ποίημα Μαρία Νεφέλη
«όλα τ' άλλα είναι καπνός», Ποίημα Ερημονήσι
Χρήση ψηφιακού μαθησιακού αντικειμένου μέσω qr code

8η Δραστηριότητα από Εκδόσεις Πεδίο, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, Α΄ τεύχος, σελ. 63.

Ομαδική εργασία
Σάρωσε για να διαβάσεις τα φανταστικά ιπταμένα βιβλία του κου Μόρρις Λέσμορ
Χρήση ψηφιακού μαθησιακού αντικειμένου, μέσω qr code

Σύνδεσμος 1: **Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων Μελίσπη, Εκδ. Alearning.gr, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Α΄ τεύχος**

https://ebooksdl.cti.gr/handle/20.500.14040/27210

Σύνδεσμος 2: **Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων Μελίσπη Εκδόσεις Νήσος, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Β΄ τεύχος**

https://ebooksdl.cti.gr/view?item=20.500.14040/30456

Σύνδεσμος 3: **Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων, Εκδόσεις Νήσος, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών, Β΄τεύχος**

https://ebooksdl.cti.gr/view?item=20.500.14040/30466

Επέκταση

Σύνδεσμος 4: **Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων Μελίσπη, Εκδόσεις Νήσος, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας, Γ΄τεύχος, Ενότητα 7: Αναστοχαζόμαστε μέσα από τις εικόνες, γύρω από το ερώτημα: Πώς μπορούμε να αλλάξουμε τον κόσμο;**

https://ebooksdl.cti.gr/handle/20.500.14040/30378

Σύνδεσμος 5: **Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων Μελίσπη, Εκδόσεις ΕΚΠΑ, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας, Γ΄τεύχος**

https://ebooksdl.cti.gr/view?item=20.500.14040/40449

Σύνδεσμος 6: **Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων Μελίσπη, Εκδόσεις Πεδίο, Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας, Α΄τεύχος**

https://ebooksdl.cti.gr/view?item=20.500.14040/10694

Ανάθεση εργασίας στους/στις μαθητές/τριες
Ομαδική εργασία

Στην πλατφόρμα e-me δημιουργούνται corpus πολλαπλών τύπων ασκήσεων (αντιστοίχισης, αντικατάστασης, επιλογής σωστής απάντησης για μεταφορές, κυριολεξίες με την αξιοποίηση λειτουργιών της e-me content - ΝΠΣ, Λεξιλόγιο, σελ.45).

https://auth.e-me.edu.gr/?eme=https://e-me.edu.gr/&cause=no-token&eat=7bc63d805ad6c8777a9edf6829821771

Η γλωσσική διδασκαλία δεν νοείται ως μονοδιάστατη μετάδοση γνώσης, αλλά ως δυναμική αλληλεπίδραση, όπου οι μαθητές οικοδομούν τη γνώση μέσα από εμπειρίες, συνεργασία και αναστοχασμό. Η ενεργητική συμμετοχή τους ενισχύεται μέσω δραστηριοτήτων που προάγουν την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα και την ικανότητα λήψης πρωτοβουλιών, λαμβάνοντας υπόψη τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας.